

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity

Seminář k úvodu do pedagogiky a základům pedagogického myšlení
(1.ročník, podzim 2005)

Vyučující, zkoušející: Kateřina Vlčková

Název seminární práce: **Výchovné poradenství**

Petra Bernardová – učo: 180245, e-mail: 180245@mail.muni.cz

Lenka Štěpánková – učo: 180984 , e-mail: 180984@mail.muni.cz

27.10.2005

OBSAH:

- I. Úvod
- II. Co je to výchovné poradenství?
- III. Pedagogičtí pracovníci pro podporu a poradenství
- IV. Instituce poskytující specializované poradenské služby
- V. Kariérové poradenství v České republice
- VI. Příloha: Dotazník profesně kariérního vývoje žáků ZŠ
- VII. Použitá literatura

I. Úvod

Jedním z hlavních cílů vzdělávání je vychovat z našich dětí dospělé, odpovědné lidi, kteří si jsou vědomi své vlastní identity, hodnot, závazků, lidi kteří budou schopni ve společnosti uplatnit žádoucím způsobem vlastní potenciál a tvořivost v co nejširší míře.

Podobně formulované cíle výchovy a vzdělávání nalezneme snad ve všech učebnicích pedagogiky (např. Průcha, 2000), pedagogické psychologie (např. Fontana, 1997, Mareš, 2001), v preambuli školského zákona a v celé řadě pedagogických dokumentů. Škola jako vzdělávací instituce je dokonce podle tohoto kritéria posuzována a hodnocena v procesu vnitřní i vnější evaluace (vylepšení).

Na dosažení tohoto cíle se v rámci školy a spolupracujících institucí podílí celá řada odborníků – jedním z nich je i výchovný poradce, který by měl žákům pomáhat z titulu své profese (paidagogos) nacházet a jít vlastní cestou životem. Na druhou stranu se učitelé v každodenní praxi setkávají s takovými projevy chování žáků, které jejich výchovné a vzdělávací úsilí do značné míry ztěžují, jako je např. snížená koncentrace žáků, podvádění, lhaní, vyrušování při výuce, riskantní sporty, krádeže, zneužívání návykových látek, šikana atd. Aniž bychom chtěli uvedené projevy chování srovnávat nebo hodnotit, musíme konstatovat, že v konkrétní situaci s nimi musí učitel (nebo i výchovný poradce) pracovat.

II. Co je to výchovné poradenství?

Od září 2002 je součástí vzdělávacích programů pro základní vzdělávání na všech základních školách (s výjimkou škol majících pouze 1. stupeň) vzdělávací oblast "Výchova k volbě povolání". Cílem jejího zařazení do základního vzdělávání je zprostředkovat žákům důležité znalosti a dovednosti související s jejich budoucím uplatněním ve světě práce a vybavit je kompetencemi potřebnými při rozhodování o jejich další profesní a vzdělávací orientaci a při jejich vstupu na trh práce. Jednotlivé obsahové okruhy vymezené ministerstvem jsou začleněny do povinných předmětů majících k dané problematice nejbližší (např. občanská výchova), do volitelných předmětů a dalších vzdělávacích aktivit realizovaných školou. Optimální rozsah "Výchovy k volbě povolání" je 60 hodin v posledních 2 či 3 letech školní docházky, o způsobu zařazení do obsahu vzdělávání rozhoduje ředitel školy.

K naplnění výchovně vzdělávacích cílů školy může výchovný poradce ze své pozice přispívat v těchto hlavních oblastech:

- individuální poradenství nebo poradenství v rámci malých skupin zaměřené na pomoc při zvládnání nebo řešení problémů;
- vedení skupin zaměřených na podporu akademického, kariérního, osobnostního a sociálního rozvoje;
- spolupráce s rodiči, učiteli, vedením školy, školním psychologem, sociálními pracovníky a zdravotníky zaměřená na plánování a implementaci strategií zaměřených na pomoc žákům být úspěšnými ve školském systému;
- zajišťování kontaktu s institucemi spolupracujícími se školou nebo škole poskytující nějaké služby.

III. Pedagogičtí pracovníci pro podporu a poradenství

Pedagogičtí pracovníci působí jednak ve školách, jednak ve specializovaných poradenských zařízeních. Na základních, speciálních a středních školách působí výchovní poradci a školní metodici prevence. Na některých školách působí též školní psychologové a školní speciální pedagogové.

- Funkce *výchovného poradce* je zřizována na všech základních a středních školách. Je-li to účelné, může být na jedné škole ustanoveno i více výchovných poradců. Výchovný poradce je pedagogický pracovník (zpravidla učitel) ustanovený do této funkce ředitelem školy. Podle nařízení vlády, kterým se stanoví míra vyučovací povinnosti učitelů a míra povinnosti výchovné práce ostatních pedagogických pracovníků ve školství, se za výkon funkce výchovného poradce započítává učiteli 1 až 3 hodiny přímé vyučovací povinnosti.

- Přímá vyučovací povinnost výchovného poradce se snižuje:

a) v základní a střední škole s počtem žáků

- = do 150.....o 1 hodinu týdně
- = do 250.....o 2 hodiny týdně
- = do 550.....o 3 hodiny týdně
- = nad 550.....o další hodinu týdně za každých 300 žáků

b) ve speciálních školách při počtu tříd

- = do 7.....o 1 hodinu týdně
- = 8 – 12.....o 2 hodiny týdně
- = 13 a více.....o 3 hodiny týdně

Předpokladem pro výkon funkce výchovného poradce je odborná a pedagogická způsobilost učitele příslušné vzdělávací úrovně, nejméně 3 roky praxe a absolvované nebo po ustanovení do funkce nastoupené specializační studium výchovného poradenství. Úkoly výchovného poradce zahrnují zejména pedagogické poradenství v oblasti výchovy, vzdělávání a volby další vzdělávací dráhy poskytované žákům a jejich rodičům a dále metodickou a informační činnost.

- Školní metodici prevence jsou ve školách a školských zařízeních ustanovováni od r. 1996, původně jako školní koordinátoři prevence. Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů ve školách a školských zařízeních z r. 2000 uložil ředitelům škol a školských zařízení pověřit vhodného pracovníka školy nebo školských zařízení funkcí školního metodika prevence. Jeho funkce by měla být ohodnocována formou příplatku, popř. zvýšeného osobního příplatku. Rámcový obsah činnosti popisuje výše uvedený pokyn: měl by např. pomáhat při prevenci sociálně patologických jevů, informovat o preventivních aktivitách pořádaných jinými odbornými zařízeními, s řadou z nich na základě pověření ředitele spolupracovat. Kvalifikační podmínky pro výkon ani rozsah činnosti školního metodika nejsou stanoveny.
- Na některých školách působí školní psychologové a školní speciální pedagogové. Zatím nejsou zařazeni mezi pedagogické pracovníky, avšak v navrhovaném zákonu o pedagogických pracovnících již mezi ně zařazeni jsou.

(Zákon o pedagogických pracovnících byl schválen Parlamentem ČR v září 2004 s účinností od 1. 1. 2005. Sjednocuje starší právní předpisy vesměs nižší právní síly, než je zákon. Definiuje kategorie pedagogických pracovníků a obecné předpoklady pro výkon jejich činnosti. Pro jednotlivé kategorie pedagogických pracovníků stanoví způsoby získávání odborné kvalifikace. Upravuje povinnost dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků a jeho podmínky včetně nároku na pracovní volno v rozsahu 12 pracovních dnů ve školním roce. Zákon dále upravuje pravidla a orgány akreditace pro příslušné vzdělávací instituce či programy dalšího vzdělávání. A konečně nastoluje kariérní systém, který upravuje pravidla pracovního postupu a do něhož je další vzdělávání začleněno. Prováděcí předpisy k tomuto zákonu se připravují).

Pro zaměstnávání těchto odborníků dosud neexistuje žádný legislativní předpis. Na některých školách poskytují tito odborníci služby na základě živnostenského oprávnění, jinde vyučující a psychologické služby jsou hrazeny jako její součást pedagogické činnosti atd. Kvalifikační předpoklady a doporučené náplně jejich práce jsou uvedeny v metodickém listu MŠMT. Mezi jejich základní úkoly patří pomoc žákům a učitelům v oblasti psychologie a speciální pedagogiky.

- Kvalifikačním předpokladem školního psychologa je ukončené vysokoškolské vzdělání v oboru psychologie. Pro samostatnou diagnostickou a intervenční (terapeutickou) činnost je potřeba alespoň 1 rok poradenské praxe ve školství. Pracovníci s kratší praxí absolvují během prvního roku činnosti ve školství kurz organizovaný Institutem pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP).
- Kvalifikačním předpokladem školního speciálního pedagoga je ukončené vysokoškolské vzdělání v oboru speciální pedagogika. Pro samostatnou činnost platí stejná pravidla jako u školního psychologa.

IV. Instituce poskytující specializované poradenské služby

Školskými zařízeními poskytujícími specializované poradenské služby jsou pedagogicko-psychologické poradny (PPP), speciálně pedagogická centra (SPC) a střediska výchovné péče (SVP).

Nyní je vhodné uvést si definici ministerstva školství k integraci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol z r. 2002: "Dítětem nebo žákem se speciálními vzdělávacími potřebami se rozumí dítě nebo žák se zrakovým, sluchovým, tělesným nebo mentálním postižením, s vadami řeči, s více vadami, s lékařskou diagnózou autismus, se specifickými poruchami učení nebo chování, dítě nebo žák zdravotně postižený z důvodu dlouhodobé nebo chronické nemoci, u kterého byly speciální vzdělávací potřeby zjištěny na základě speciálně pedagogického a psychologického vyšetření a jejich rozsah závažnost opravňuje žáka k zařazení do režimu speciálního vzdělávání."

Hlavní úkoly školských zařízení poskytujících specializované poradenské služby:

» Hlavní úkoly pedagogicko-psychologických poraden v jednotlivých vývojových obdobích:

→ (tyto poradny zpravidla provádí psychologické a speciálně pedagogické vyšetření žáků se specifickými poruchami učení nebo chování)

- v předškolním věku – zjišťování vývoje dítěte, jeho schopností a kognitivních dispozic, posuzování školní zralosti;
- v základním školství – přímá práce se žáky s výchovnými a výukovými problémy a spolupráce se školou a rodiči při řešení vzniklých problémů, zpracování návrhů volby vzdělávací dráhy žáků, podkladů pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, práce s talentovanou mládeží, profesní a studijní orientace žáků ve spolupráci s informačními a poradenskými středisky při úřadech práce, poradenství a pomoc učitelům;
- na úrovni středních škol – doporučené postupy vzdělávání žáků se specifickými poruchami učení nebo chování, vzdělávací otázky, vývojové problémy, sociální adaptace.

» Hlavní úkoly speciálně pedagogických center, která jsou zaměřena na druh postižení, v jednotlivých vývojových obdobích:

- v předškolním období – stimulace optimálního rozvoje dítěte, pomoc rodičům při řešení souvisejících otázek;
- při vstupu do školy a v průběhu vzdělávání – speciálně pedagogická diagnostika, zpracování návrhů na volbu způsobu vzdělávání a návrhů na zařazení dětí a žáků se speciálními

vzdělávacími potřebami do režimu speciálního vzdělávání, zpracování návrhů individuálních vzdělávacích programů, přímá práce s dítětem, výuka specifických dovedností, spolupráce se školami a rodiči v otázkách vzdělávání a rozvoje dítěte, poradenství pro učitele běžného proudu vzdělávání;

- po dokončení základního vzdělávání – poradenství v oblasti dalšího vzdělávání, kariérové poradenství pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami.

» Hlavní úkoly středisek výchovné péče:

→ (tato střediska provádí speciálně pedagogické a psychologické vyšetření žáků se specifickými i nespecifickými poruchami chování a žáků ohrožených negativními společenskými jevy)

- aktivně směřovat k prevenci sociálně patologických jevů, spolupráci se školami, rodiči;
- zajišťovat diagnostiku poruch chování a stanovení individuálních vzdělávacích programů v oblasti rozvoje prosociálních forem chování;
- zajišťovat realizaci intervenčních programů pro děti a mládež s poruchami chování včetně programů v oblasti drogové problematiky.

V. Kariérové poradenství v České republice

Podpora poradenských služeb v České republice je ve srovnání s řadou evropských zemí relativně rozsáhlá. Ukazují se ale bolavá místa: výchovní poradci na školách se mohou poradenství věnovat jen dvě až tři hodiny týdně (podle počtu žáků; pracovní úvazek pedagoga – výchovního poradce zůstává po léta nezměněn). Jednotlivé služby nejsou navzájem provázané a poradci nemají – zejména v oblasti profesní volby – dostatečné vzdělání. Na nedostatky upozornilo šetření, které v rámci spolupráce České republiky na projektu *OECD Review of Career Guidance Policies* zpracoval Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV).

"Rozsah působnosti výchovního poradce se ale dramaticky mění," říká koordinátor projektu OECD Libor Berný. Vymezený čas podle něj umožňuje poradci řešit pouze nejnaléhavější studijní, výchovné nebo psychologické problémy.

"Na profesní poradenství, které by mělo žákům usnadnit rozhodnout se o volbě oboru nebo studia, nezbyvá čas," tvrdí Berný.

Pedagogicko-psychologické poradny, které jsou pro výchovné poradce zcela zásadním partnerem, jsou zavaleny klienty ze základních škol. Často jim proto nezbyvá kapacita na to, aby se mohly věnovat také studentům středních škol.

"Ti jsou ale – pochopitelně s několikaletým rozdílem mentálního a fyzického vývoje – v obdobné situaci jako žáci základních škol," upozorňuje Berný. "Rovněž oni stojí před klíčovými rozhodnutími o specifikaci své profesní orientace. Z nejrůznějších důvodů se mohou například rozhodovat o změně svých vzdělávacích nebo profesních plánů," tvrdí Berný.

Podle náměstkyně ředitele NÚOV Heleny Lovcové šetření poukázalo i na nesystematické vzdělávání výchovných – kariérových poradců ve školství. Existující vzdělávací kurzy a programy se problematice kariérového poradenství věnují jen velmi okrajově.

"Pojem kariérové poradenství je v České republice v podstatě nový a výchovní poradci ani pracovníci pedagogických poraden a úřadů práce často nemají přístup k aktuálním informacím," říká Libor Berný.

Projekt *OECD Review of Career Guidance Policies* srovnává systémy poradenství ve čtrnácti zemích OECD a nabízí srovnat jednotlivé přístupy a východiska. V rámci projektu bylo připraveno několik tematických studií, z nichž šest je nyní v českém překladu zveřejněno na webových stránkách NÚOV. "Poradci se zde mohou seznámit s analýzami zahraničních expertů například na téma otázky kvality v kariérovém poradenství, úloha komunikačních a informačních technologií nebo o kvalifikaci poradenských pracovníků," dodal Berný.

Projekt OECD je součástí dvouletého projektu kariérové poradenství v ČR, který NÚOV řeší ve spolupráci s Institutem pedagogicko-psychologického poradenství. (bližší informace o projektu najdete na adrese www.nuov.cz)

VI. Příloha: Dotazník profesně kariérního vývoje žáků ZŠ

Viz. prezentace v semináři

VII. Použitá literatura

- Internetové stránky: <http://www.eurydice.org>
<http://ucitelske-listy.ceskaskola.cz>
www.msmt.cz

- Doc. PhDr. Libor Hřebíček, CSc. *Teorie kariérního vývoje a kariérního poradenství*.
Brno: MU, 2005